

УДК 782.1

МІСТЕРІАЛЬНО-СЛАВОСЛОВНІ АСПЕКТИ ФРАНЦУЗЬКОГО МУЗИЧНОГО ТЕАТРУ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ (НА ПРИКЛАДІ «ЖОНГЛЕРА БОГОМАТЕРІ» Ж. МАССНЕ)**Татарнікова Анжеліка Анатоліївна** – кандидат педагогічних наук, докторант, ст. викладач

кафедри теоретичної та прикладної культурології,

Одеська національна музична академія ім. А. В. Нежданової, м. Одеса

orcid.org/0000-0002-6310-8276

DOI.org/10.35619/ucpm.vi32.255

angelikatatarnikova75@gmail.com

Зосереджена увага на культурному феномені уславлення, виявлено містеріально-славослівну специфіку опери Ж. Масне «Жонглер Богоматері» і особливості її жанрово-інтонаційного втілення. Висвітлено значне посилення впливу християнської містерії на жанрово-стильову специфіку французького музичного театру початку ХХ ст. Визначено не лише духовно-естетичні настанови творчості композитора, але й його епохи, позначеної шуканнями французького «католицького відродження», пов'язано з ранньосередньовічними духовними і культурно-історичними традиціями епохи «неподіленої Церкви», що склали базис «Літургійного руху» в Франції.

Ключові слова: «Жонглер Богоматері» Ж. Масне, музичний театр Ж. Масне, міраклі, містерія, славослів'я, жонглер

Постановка проблеми. За думкою сучасних дослідників, «культура живе поглибленням смислу» [14; 7]. Одним із суттєвих засобів указанного процесу виступає звернення до міфу, стародавніх жанрових форм, їх символіки, що мають культову генезу та виявляють причетність до глибинних духовних традицій християнської культури. Сказане є співвідносним і з типологічними ознаками французького музичного театру початку ХХ ст. Запліднений духовними шуканнями свого часу, зокрема французького «католицького відродження», він проходить шлях від опери-міраклі Ж. Масне («Жонглер Богоматері») та містерії К. Дебюссі «Мучеництво Святого Себастьяна» до «священної драми», що репрезентує поетику музичного театру В. д'Енді і його сучасників та передбачає містеріальні задуми О. Мессіана. Прагнення до «екстатичного набуття досвіду живого міфу» (С. Аверінцев) особливо відзначає творчість першого з названих авторів – Ж. Масне, чия різноманітна оперна спадщина сконцентрувала в собі не лише творчий та духовний досвід композитора, але й його співвіднесення з культурно-історичними реаліями Франції початку ХХ ст.

Наукова новизна дослідження визначена тим, що вперше у вітчизняний мистецтвознавчий обіг вводяться узагальнення щодо містеріально-славословної складової поетики «Жонглера Богоматері» Ж. Масне, що визначає не тільки духовно-естетичні настанови творчості композитора, але й його епохи, позначеної шуканнями французького «католицького відродження».

Аналіз досліджень і публікацій. Музикознавча література, присвячена творчості Ж. Масне, представлена монографією Ю. Кремльова [10] та навчальним посібником А. Кенігсберг [9]. Їх матеріали певною мірою доповнюються дисертаційними дослідженнями В. Азарової [1, 2] та М. Вороніної [3], в яких окремі твори композитора розглядаються в контексті духовно-естетичних та релігійних пошуків, показових для французької культури рубежу ХІХ-ХХ ст. Більш детальну інформацію щодо жанрового розмаїття спадщини Ж. Масне знаходимо у зарубіжних джерелах [16-19]. Тим не менш, жанрово-стильова та духовно-смілова специфіка багатьох творів композитора, зокрема й опери-міраклі «Жонглер Богоматері» як одного з ключових опусів зрілого періоду творчості, затребуваного в вокально-сценічній практиці минулого і сучасності та співвідносного з релігійно-філософськими одкровеннями його сучасників, не стала предметом мистецтвознавчих та музично-культурологічних узагальнень, що обумовлює актуальність теми представленої статті.

Мета статті – виявлення містеріально-славословної специфіки опери Ж. Масне «Жонглер Богоматері» та особливостей її жанрово-інтонаційного втілення.

Методологічна основа роботи спирається на інтонаційну концепцію музики в ракурсі стилістичного, етимологічного аналізу, а також міждисциплінарний та історико-культурологічний підходи, що дозволяють виявити духовно-сміслові й поетико-інтонаційні особливості «Жонглера Богоматері» Ж. Масне.

Вклад основного тексту. Релігійно-філософський напрям у всій різноманітності його проявів, як відомо, виступає одним із магістральних в історії світової культури. Представники будь-якої епохи, незалежно від панівних стилів, так чи інакше намагалися осмислити сутність буття, хід світопорядку і висловити своє світовідчуття в художній творчості. Сказане співвідносно і з християнською культурою, як базовою для європейської культурно-історичної та музичної традиції, оскільки християнські догмати в різних конфесійних проявах і симбіозах найчастіше служили

як орієнтирами в процесах вироблення світоглядних систем, так і духовно-символічною сюжетною основою творів.

Культура Франції Нового часу так чи інакше є причетною до позначених процесів. Як зазначає Є. Кривицька, «...в історії Франції були періоди, коли релігійно-філософська тема відступала на задній план (наприклад, наприкінці XVIII – першій пол. XIX ст.), проте вже з початку XX ст. у французькій культурі спостерігається розширення впливу католицизму».

С. Аверінцев наголошує, що «несподіване розширення присутності католиків і в університетському, і в літературному житті Заходу – і справді один із сюрпризів першої половини XX століття» [11; 75]. Додамо також, що посилення духовної якості у французькій культурі другої пол. XIX – початку XX ст. пов'язане не лише зі зміцненням позицій католицизму, але й відродженням ранньосередньовічних духовних і культурно-історичних традицій епохи «неподіленої Церкви», що склали базис «Літургійного руху». Науковим і духовним центром останнього, як відомо, стало абатство Солем [13; 267-271].

Означені процеси знайшли яскраве відображення також і у духовних шуканнях тієї епохи, що розвивалася також під знаком французького «католицького відродження». Еволюція наукової думки та бурхливий розвиток технічного прогресу на межі XIX-XX ст. водночас виявили певний брак прогресу морально-етичного, що поєднувався з нівелюванням гуманістичних цінностей. Все це обумовило зростаючий інтерес епохи до релігійної тематики у мистецтві, повернення до християнських «домінант» розвитку культури загалом.

Трансформація релігійної думки, що стимулювала переорієнтацію офіційної доктрини католицизму, вимушеного шукати нові форми буття церкви у соціумі, найбільш яскраво проявилася у французькому «католицькому відродженні», репрезентованому у діяльності духовно-інтелектуальної еліти Франції I пол. XX ст. (Л. Блуа, Ж. Гюїсманс, Ж. Марітен, Ш. Пегі та ін.). Суттєвою якістю цього руху було не лише апелювання до, власне, католицьких доктрин, але й до їх східнохристиянських джерел та витоків. На думку О. Данилової, «французьке “католицьке відродження” з його надією протистояти дехристиянізації за рахунок дотику до збереженої в православ'ї частки неушкодженої душі світового християнства стало живильним середовищем для екуменізму. З іншого боку, приводом до активізації у Франції екуменістичних настроїв стало відкриття французькими інтелектуалами богословської думки В. Соловйова» [4; 19].

Окреслені процеси знайшли відбиття у тематиці літературної та музичної творчості авторів того періоду, на жанрових «перевагах» їх мистецької діяльності, в якій очевидним був «нахил» у бік духовно-містеріальної традиції і її східнохристиянські генези. Подібного роду шукання також активно стимулювалися глибоким інтересом до григоріаніки, що виступала в даний час не тільки у ролі «будівельного музичного матеріалу» для багатьох французьких авторів, а й її духовно-естетичним символом. Своєрідними «точками відліку» стали наступні події культурного і музичного життя Франції – створення в Парижі у 1853 р. «Школи релігійної музики» (засновник – Луї Нідермейер), проведення в Парижі в 1860 р. Конгресу з григоріанської музики, діяльність «Школи канторум» під керівництвом Венсана д'Енді тощо. Творчість останнього у сфері музичного театру, згідно з висновками В. Азарової, «стверджує релігійні, етичні основи християнської віри, здатні привести сучасну людину до духовного оновлення. Різні аспекти «Легенди про Святого Христофора» та інших творів композитора заново транслюють зі сцени музичного театру XX століття відоме твердження абата Ф. Р. де Ламенне про те, що громадські та інші реформи незмінно відбуваються з волі Бога» [2; 17].

Ренесанс і науково-дослідницький підхід у вивченні культової співочо-християнської традиції позначився і на жанрово-стильовій специфіці творчості французьких композиторів II пол. XIX – поч. XX ст., відзначеної, на думку Г. Калошиної, значним посиленням ролі і значущості містеріальної якості. Остання виявляється не лише в кантатно-ораторіальній жанровій сфері, але і в сфері музичного театру, симфонії. Сказане повною мірою обумовлено поліжанровою генезою християнської містерії, що увібрала в себе «все видовищні та художні жанри пізнього Середньовіччя: літургійні драми, міраклі, алегоричні мораліте, лицарський театр труверів, народні фарси і соті разом з усіма їхніми музичними компонентами» [8; 165].

Означена жанрова якість репрезентована і в творчій спадщині Ж. Массне, який увійшов в історію європейської музики не лише на правах класика французької ліричної опери, але і як творець численних біблійних ораторій і кантат («Марія Магдаліна», «Богородиця», «Земля обітована» та ін.).

До числа унікальних творів композитора, що підтверджують у той же час духовно-містеріальну спрямованість французької культури зазначеного періоду, можна віднести і оперу-міраклі «Жонглер Богоматері», створену в 1902 р. на основі однойменної новели А. Франса. В основу останньої, в свою чергу, покладена відома легенда XII ст. про бідного жонглері Жана. Не володіючи знаннями наукової

латини та іншими високо оціненими в середньовічному суспільстві талантами поета, співака, художника, архітектора, скульптора, він, тим не менш, будучи глибоко і щиро віруючою людиною, одним із тих, кого називають «вбогими духом», прославив Діву Марію своїм мистецтвом жонглера і тим самим нею відзначений.

Цей духовно-легендарний сюжет багато в чому визначає жанрову специфіку «Жонглера Богоматері» Ж. Массне, народжену на перетині оперної типології і середньовічного міраклія. «В оптиці міраклія – психологія, найтонша діалектика душі, що породжує імпульси драматичної активності героя, діалектику його цілей <...> У середньовічному міраклі конфлікт вибудовується в межах світоглядної вертикалі. Місце конфлікту – внутрішня людина, її душа, що одного разу осліпла, втратила духовний шлях і знайшла його знову в момент кульмінації, що стала відкриттям вищої істини, катарсисом. Конфлікт міраклія неодмінно зачіпає середньовічні буттєві статуси сущого та самого Бога, але не як «machine», а як вищий статус, що визначає всю вертикаль буття» [7; 43].

Позначені духовно-сміслові типологічні ознаки міраклія багато в чому пов'язані з його причетністю до християнської культової середньовічної практики, на що вказує в своєму дослідженні О. Романова. Згідно з її узагальненнями, «спочатку міраклі був монологом [проповіддю] священника, що перемежовувався хорovими вставками <...> Виділення “прикладів” і міраклей в самостійну частину проповіді, з одного боку, розважало прихожан, а з іншого – допомагало зберегти розхитані основи самої проповіді як дидактичного жанру. Залучення хору в якості “другого актора” завершило формування міраклія як драми і направило його шляхом остаточного відділення від проповіді» [15; 9-10].

Певна новаційність жанрової специфіки цього твору Ж. Массне, що формувалася на перетині традицій, власне, музичного театру та міраклія, багато в чому обумовлена також якостями головного героя – жонглера Жана, що суттєво відрізнявся від інших персонажів європейського (в т. ч. і французького) музичного театру, де, зазвичай, панували сильні, яскраві особистості, спроможні протистояти долі, боротися за свої ідеали, почуття тощо. Головний герой опери Ж. Массне – бідний жонглер, що належав до когорти «універсальних артистів». Їх діяльність, з одного боку, була предметом досить жорсткої критики церковних влад, з іншого – тісно пов'язана паралітургічною святковою практикою Середньовіччя, на що вказує В. Даркевич, виділяючи з їх численного середовища також і «кліриків-жонглерів», мистецтво яких (інструментальна гра, спів, танці тощо) спрямоване, перш за все, на хваління Бога та Діви Марії. Французький історик Е. Фараль писав: «Вони [жонглери] були окрасою суспільства, його співучою душею», «анонімними, але могутніми трудівниками цивілізації». Жонглери, що особливо не були обласканими долею, дарували людям радість. Протягом століть «низові» актори – єдині професійні представники світського театральновидовищного мистецтва <...> Жонглери – хранителі колективної пам'яті народу, носії художнього слова для тих, що не вміли читати, але любили слухати...» [5; 82, 84].

Названі якості демонструє і головний герой аналізованої опери Ж. Массне «Жонглер Богоматері». За невивагадливим оповіданням А. Франса і його інтерпретацією в опері-міраклі наполегливо проводиться думка про те, що справжня віра пов'язана не тільки з духовною та художньою вченістю, але, перш за все, душевною відкритістю та щирістю «блаженних убогих духом», їх сердечністю і простотою, що стають запорукою наближення до Бога. Не випадково позначена «заповідь» та її григоріанське «озвучування» обрамляє весь твір як епіграф і духовно-смісловий підсумок твору. Подібно до свого сучасника Франциска Асізького, головний герой опери Ж. Массне на правах «дурника Христового» «вибирає позу похилої голови, справжнього смирення, яке виражає не відмову від буденності, а устремління бачення життя в світлі прояву в ньому божественного начала» [12; 142].

Смирення та кротість, буквально співвідносних із першою заповіддю блаженств, стають основою духовного перетворення-преображення людини, її наближення до духовного світу, оскільки, за словами І. Брянчанінова, смирення є втіленням «життя небесного на землі». Позначений шлях духовного зростання особистості, на думку багатьох мислителів початку ХХ ст., виявився, на жаль, втраченим, перш за все, для західної цивілізації Нового часу, що обумовило кризу її духовного життя, «втрату метафізичних глибин» та потребу їх відновлення через прилучення до духовно-релігійних настанов і цінностей християнства епохи «Неподіленої церкви», про що свідчили шукання представників французького «католицького відродження».

Позначені християнські якості особистості Жана-жонглера в оповіданні А. Франса та його інтерпретації в опері Ж. Массне доповнені також такими рисами, як вдячність, схильність до славослів'я-хваління, спрямованого, перш за все, на духовний світ, зокрема, до Діви Марії. Духовний шлях головного героя «Жонглера Богоматері» вибудовується у русі від «Алілуйї вину» (1 д.) до фінального славослів'я Діви Марії та всьому духовному світові. Відзначимо також, що феномен дива-

перетворення в опері Ж. Массне пов'язаний не лише з образом Жана-жонглера, удостоєного прихильності Діви Марії, а й з усім його оточенням (монахи Клонійського монастиря), для яких спочатку Жан асоціюється не лише з образом простака-дурня, позбавленого будь-яких талантів, але і в кінцевому підсумку з образом «безбожника», що глумиться, на їхню думку, над святинею. І лише диво прихильності Діви Марії у ставленні до Жана-жонглера відкриває для них справжній духовний сенс заповіді «блаженних убогих духом», яким саме і дано «бачити Бога».

Позначена славословна «домінанта» твору Ж. Массне виявляє його містеріально-християнський сенс, оскільки славословити Бога є не лише обов'язком людини, а й її глибинною внутрішньою духовною потребою. Вона становить помітну ознаку духовно-моральної височини особистості, бо передбачає подолання гордості і невіри. Дякуючи Богові, християнин знаходить безцінний скарб – благодатну радість, яка перетворює його внутрішній світ відповідно до заповіту апостола Павла: «Будьте тривалі в молитві, і пильуйте з подякою в ній!» (Кол. 4 : 2).

З образом слави-славослів'я в «Жонглері Богоматері» пов'язане і основне місце дії – Клонійський монастир, що сприймався сучасниками не тільки як видатна архітектурна споруда та взірець французької готики, але й як «обитель слави Божої», «місце постійного перебування ангелів» [6; 315].

Славословний смисловий підтекст твору обумовлений також «об'єктом» поклоніння головного героя – Діви Марії, культ якої саме у Франції XIII ст. набуває особливої значимості в домінуючих архітектурних комплексах соборів Notre Dame у всіх значущих релігійно-культурних осередках країни, де Божу Матір сприймали і як втілення Церкви.

Ж. Дюбі вбачає в подібному культі вплив саме візантійської духовної та культурно-історичної традиції. За його словами, «можна припустити, що вторгнення культу Діви Марії в готичне мистецтво, як і попередня йому апостольська спрямованість духовності <...> як і аскетизм цистеріанців, а також інші приклади, які видозмінили наприкінці XI ст. релігійні уявлення, витікали з просування саме на Схід західноєвропейського християнства. <...> Відштовхнувшись від нечисленних сторінок Євангелія і Діянь, де про Богоматір говориться мимохіть, візантійські монастирі придумали власні історії і створили цілу іконографію, яка повідала народу про Її життя <...> Богоматір, яка живе серед тронів і владик, допомагала повірити у воскресіння» [6; 325].

Таким чином, сюжетна основа «Жонглера Богоматері» Ж. Массне зумовлює появу у французькому музичному театрі початку XX ст. нового типу героя, сенс буття якого визначений не вольовим драматичним протистоянням явищам навколишнього світу, боротьбою за особисте щастя або громадські інтереси, але самоприменшенням, самоприниженням, усвідомленням власної «вбогості духу», що є, водночас, стимулом його духовного сходження. Його ознаками стає не тільки преображення, але й домінантна роль служіння-хваління. Генеза подібного «антигероя» (за мірками музичної драми XIX ст. в її найбільш яскравих проявах у творчості Дж. Верді, Р. Вагнера тощо) сходиться до середньовічної притчево-агіографічної містеріальної традиції у всій різноманітності її жанрових інтерпретацій. Водночас, творчий досвід Ж. Массне випереджає появу аналогічного роду персонажів у французькому музичному театрі II пол. XX ст., зокрема, у творчості О. Мессіана, для якого однією з ключових фігур у християнському світосприйнятті став Франциск Ассізький.

І. М. Ziolkowsky в своєму дослідженні, присвяченому історії створення «Жонглера Богоматері» Ж. Массне та його сценічної долі у культурно-історичному просторі XX ст., відзначав, що цей твір був дуже дорогим автору і розцінювався ним (без детальних коментарів) як втілення його релігійного світогляду (««Жонглер» – моя віра»). Працюючи над партитурою твору, композитор також нерідко «ідентифікував себе з головним героєм, розраховуючи на духовну підтримку Діви Марії» [19; 52-53]. Аналогічного роду позиція, як відомо, є показовою і для Ф. Пуленка, що неодноразово здійснював паломництво до Рокамадурської Божої Матері, потребуючи Її благословення у здійсненні своїх творчих задумів.

Жанрова і духовно-сміслова специфіка цього твору Ж. Массне виявляє свою містеріальну природу, очевидну і в протистоянні Небесного і земного, і в «багаторусності містеріального простору», і в домінуванні в музично-інтонаційній мові твору традицій григоріаніки (досить часте звернення до монодії, ладова специфіка, метрика, ритміка), і в апеляції до арсеналу прийомів розвитку музичного матеріалу, пов'язаних із ранніми формами середньовічного багатоголосся (гімель), а також з імітаційною вокальною поліфонією Ренесансу.

Спирання на інтонації григоріаніки найбільш відчутне у згадуваному вище епіграфі опери, що символічно декларує головну заповідь про блаженство «вбогих духом, бо вони Бога побачать», що є суттєвою для світобачення головного героя та його духовної еволюції. Його інтонації є певним «будівним матеріалом» усіх кульмінаційних сцен опери, пов'язаних з етапами преображення Жана та його оточення (вступна прелюдія-увертюра й заключний хор-славослів'я). Названий тематизм доповнюється також відтворенням деяких типологічних ознак християнської глоріозно-алілуйної

співацької та музичної традиції, що виявляється у домінуванні тональностей D-dur і B-dur, апелюванні до фігураційно-юбілейного типу мелодики. Образ слави-сяйва в опері співвідноситься зі звертанням автора до тривалих струмуючих гармонічних фігурацій в оркестровій партії, що утворюють епізоди, де земний час нібито зупиняється та домінує екстатична споглядальність, супутня з дивом міракля.

Показовим для поетики «Жонглеру Богоматері» є також і той факт, що духовному світу абатства Клюні, до якого належить більшість героїв твору, протистоїть земний світ, характеристика якого вибудовується на рівні певного карнавального «перевертня» духовно-співацької традиції, про що свідчить музичний матеріал 1 д. вистави. Ярмарок «на честь Богоматері на небесах» та жвава бержеретта (пастушачий танець) «на честь Ісуса» з появою жонглера Жана перетворюється на пародійну мему, в якій парадоксальним чином поєднуються фрагменти меси (Символ віри, Отче наш, Алілуя, Кугіе eleison) з оспівуванням через блюзнірські пісні радощів земного життя («Алілуя вино»), що в сукупності виявляє містеріальну сутність твору Ж. Массне. «Саме містерія сприяла цьому з'єднанню традиційної дескриптивної, театральності з духовною традицією. Художня культура [французької] нації начебто зробила чергове коло і повернулася до самої себе, до відомих істин, з яких вона колись виросла» [8; 170].

Висновки. Таким чином, поетика опери Ж. Массне «Жонглер Богоматері», створеної на початку ХХ ст., формувалася на перетині традицій французького музичного театру, типології міракля, містерії та їх східнохристиянської генези, виявляючи тим самим як метаморфози духовного світобачення композитора, так і шукання французького «католицького відродження». Сказане позначилося і на звертанні в опері (через новелу А. Франса) до сюжету середньовічної легенди про Жана – «жонглера Богоматері», і у відповідному відродженні традицій французького середньовічного духовного театру, і у домінуючій ролі ідеї духовного преображення головного героя як носія чеснот «вбогих духом», що суттєво виділяє та відрізняє його від персонажів європейської опери попередніх епох. Містеріальна ідея протиставлення Небесного та земного світів в опері Ж. Массне, домінантність в ній сакраль-но-споглядального тону обумовлює важливу роль в її поетиці славословної складової, що виявляється у суттєвій ролі семантики D-dur та B-dur, інтонаційної мови григоріаніки, в тому числі юбілейного-фігураційного типу.

Список використаної літератури

1. Азарова В. В. Античность во французской опере 1890–1900-х годов: автореф. дисс. ... д-ра искусств.: 17.00.02 / Санкт-Петербург. гос. консерватория им. Н. А. Римского-Корсакова. Санкт-Петербург, 2006. 50 с.
2. Азарова В. В. «Французская музыкальная драма» в творчестве В. д'Энди. *Вестник Санкт-Петербургского ун-та*. 2011. Вып. 2. С. 3-18.
3. Воронина М. О. Особливості трактування євангельських сюжетів у французькій ораторії другої половини ХІХ ст. крізь призму історії жанру («Дитинство Христа» Г. Берліоза та «Марія Магдалина» Ж. Массне): автореф. дис. ... канд. миств.: 17.00.03 / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Київ, 2017. 18 с.
4. Данилова О. С. Французское «славянофильство» конца ХІХ – начала ХХ века: автореф. дисс. канд. ист. наук: 07. 00. 03 / Урал. гос. ун-т им. А. М. Горького. Екатеринбург, 2005. 27 с.
5. Даркевич В. П. Народная культура средневековья: светская праздничная жизнь в искусстве IX – XVI веков. Москва: Наука, 1988. 344 с.
6. Дюби Ж. Время соборов. Искусство и общество 980 – 1420 годов / Пер. с фр. М. Ю. Рогиновой, О. Е. Ивановой, коммент. Д. Э. Харитоновича. Москва: Ладомир, 2002. 379 с.
7. Забулионите А. К., Виноградова Е. В. Миракль как содержательная форма средневекового театра. *Вестник Томского гос. ун-та. Культурология и искусствоведение*. 2016. № 3 (23). С. 40-54.
8. Калошина Г. Черты мистерии во французской музыке ХХ века. *Музыкальная академия*. 2008. № 3. С. 165-170.
9. Кенигсберг А. К. От Обера до Массне: 24 французские оперы ХІХ века. История создания, сюжет, музыка. СПб.: Санкт-Петербург. гос. консерватория им. Н. А. Римского-Корсакова, 2013. 296 с.
10. Кремлев Ю. Жюль Массне. Москва: Сов. композитор, 1969. 248 с.
11. Кривицкая Е. Д. Музыка Франции: век двадцатый. Эстетика, стиль, жанр. М.-СПб.: Центр ГИ, 2012. 336 с.
12. Мелих Ю. Б. Шутовство как форма выражения философского смысла. *Соловьевские исследования*. 2018. № 1 (57). С. 137-157.
13. Муравська О. В. Східнохристиянська парадигма європейської культури і музика ХVІІІ – ХХ століть: монографія. Одеса: Астропринт, 2017. 564 с.
14. Образ и символ в иудейской, христианской и мусульманской традиции. Москва: Индрик, 2015. 392 с.
15. Романова О. П. Средневековый французский миракль: проблемы жанра: автореф. дисс. ... канд. искусств.: 17.00.01 / Санкт-Петербургская гос. акад. театрального искусства. Санкт-Петербург, 2000. 22 с.
16. Demar I. Massenet. A Chronicle of his Life and Times. Portland, Oregon: Amadeus Press, 1994. 398 p.
17. Harding J. Massenet. New York: St. Marting's Press, 1970. 229 p.
18. Le jongleur de Notre-Dame. URL: <http://www.artlyriquefr.fr/oeuvres/Jongleur%20de%20Notre-Dame.html> (дата звернення: 20.02. 2020 р.).
19. Ziolkowsky Jan M. The juggler of Notre Dame and the Medievalizing of Modernity. Cambridge: Open Book Publisher, 2018. Volume 4: Picture That Making a Show of the juggler. 520 p.

References

1. Azarova V. V. Antichnost vo frantsuzskoy opere 1890–1900-h godov: avtoref. diss. ... doktora iskusstvovedeniya: 17.00.02 / Sankt-Peterburgskaya gosudarstvennaya konservatoriya im. N. A. Rimskogo-Korsakova. Sankt-Peterburg, 2006. 50 s.
2. Azarova V. V. «Frantsuzskaya muzyikalnaya drama» v tvorchestve V. d'Endi. *Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta*. 2011. Vyp. 2. S. 3-18.
3. Voronina M. O. Osoblyvosti traktuvannya yevanhelskykh siuzhetiv u frantsuzkii oratorii druhoi polovyny XIX st. kriz pryzmom istorii zhanru («Dytynstvo Khrysta» H. Berlioza ta «Mariia Mahdalyna» Zh. Massne): avtoref. dys. ... kand. mystetstvoznavstva: 17.00.03 / Natsionalna muzychna akademiia Ukrainy im. P. I. Chaikovskoho. Kyiv, 2017. 18 s.
4. Danilova O. S. Frantsuzskoe «slavyanofilstvo» kontsa XIX – nachala HH veka: avtoref. diss. ... kand. istoricheskikh nauk: 07. 00. 03 / Uralskiy gosudarstvenniy universitet imeni A. M. Gorkogo. Ekaterinburg, 2005. 27 s.
5. Darkevich V. P. Narodnaya kultura srednevekovya: svetskaya prazdnichnaya zhizn v iskusstve IX – XVI vekov. Moskva: Nauka, 1988. 344 s.
6. Dyubi Zh. Vremya soborov. Iskusstvo i obschestvo 980 – 1420 godov / Per. s fr. M. Yu. Roginovoy, O. E. Ivanovoy, komment. D. E. Haritonovicha. Moskva: Ladomir, 2002. 379 s.
7. Zabulionite A. K., Vinogradova E. V. Mirakl kak sodержatel'naya forma srednevekovogo teatra // *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Kulturologiya i iskusstvovedenie*. 2016. # 3 (23). S. 40-54.
8. Kaloshina G. Cherty misterii vo frantsuzskoy muzyke XX veka. *Muzyikalnaya akademiya*. 2008. # 3. S. 165-170.
9. Kenigsberg A. K. Ot Opera do Massne: 24 frantsuzskie opery XIX veka. Istoriya sozdaniya, syuzhet, muzyka. SPb.: Sankt-Peterburgskaya gosudarstvennaya konservatoriya im. N. A. Rimskogo-Korsakova, 2013. 296 s.
10. Kremlev Yu. Zhyul Massne. M.: Sovetskiy kompozitor, 1969. 248 s.
11. Krivitskaya E. D. Muzyka Frantsii: vek dvadtsatyy. Estetika, stil, zhanr. M.-SPb.: Tsentr GI, 2012. 336 s.
12. Melih Yu. B. Shutovstvo kak forma vyrazheniya filosofskogo smysla // *Solovevskie issledovaniya*. 2018. # 1 (57). S. 137-157.
13. Muravska O. V. Skhidnokhrystyianska paradyhma yevropeiskoi kultury i muzyka XVIII – XX stolit: monohrafiia. Odesa: Astroprynt, 2017. 564 s.
14. Obraz y symvol v yudeiskoi, khrystyanskoi y musulmanskoj tradytsyy. Moskva: Yndryk, 2015. 392
15. Romanova O. P. Srednevekovyii frantsuzskiy myrakl: problemy zhanra: avtoref. dyss. ... kand. yskusstvovedeniya: 17.00.01 / Sankt-Peterburhskaia hosudarstvennaia akademiya teatralnogo yskusstva. Sankt-Peterburh, 2000. 22 s.
16. Demar I. Massenet. A Chronicle of his Life and Times. Portland, Oregon: Amadeus Press, 1994. 398 p.
17. Harding J. Massenet. New York: St. Martin's Press, 1970. 229 p.
18. Le jongleur de Notre-Dame. URL: <http://www.artlyriquefr.fr/oeuvres/Jongleur%20de%20Notre-Dame.html> (дата звернення: 20.02.2020 p.).
19. Ziolkowsky Jan M. The juggler of Notre Dame and the Medievalizing of Modernity. Cambridge: Open Book Publisher, 2018. Volume 4: Picture That Making a Show of the jongleur. 520 p.

МИСТЕРИАЛЬНО-СЛАВОСЛОВНЫЕ АСПЕКТЫ ФРАНЦУЗСКОГО МУЗЫКАЛЬНОГО ТЕАТРА НАЧАЛА XX СТОЛЕТИЯ (НА ПРИМЕРЕ «ЖОНГЛЕРА БОГОМАТЕРИ» Ж. МАССНЕ)

Татарникова Анжелика Анатольевна – кандидат педагогических наук, докторант, ст. преподаватель кафедры теоретической и прикладной культурологии, Одесская национальная музыкальная академия им. А. В. Неждановой, г. Одесса

Сосредоточено внимание на культурном феномене прославления, выявлена стерильно-славословная специфика оперы Ж. Массне «Жонглер Богоматери» и особенности ее жанрово-интонационного претворения. Освещено значительное усиление влияния христианской мистерии в жанрово-стилевую специфику французского музыкального театра начала XX века. Определены не только духовно-эстетические установки творчества композитора, но и его эпохи, отмеченной исканиями французского «католического возрождения», связанной с раннесредневековыми духовными и культурно-историческими традициями эпохи «неразделенной Церкви», составивших базис «Литургического движения» во Франции.

Ключевые слова: «Жонглер Богоматери» Ж. Массне, музыкальный театр Ж. Массне, миракль, мистерия, славословие, жонглер.

MYSTERIOUS-GLORIOUS ASPECTS OF THE FRENCH MUSICAL THEATER OF THE BEGINNING OF THE TWENTIETH CENTURY (ON THE EXAMPLE OF THE «OUR LADY'S JUGGLER» BY J. MASSENET)

Tatarnikova Anzhelika – candidate of pedagogical sciences, doctoral candidate, lecturer at the Department of Theoretical and Applied Cultural Studies of Odessa National Academy of Music named after A.V. Nezhdanova, Odessa

The article focuses on the cultural phenomenon of glorification, reveals the mysterious and glorious specifics of J. Massne's opera «The Juggler of Our Lady» and the peculiarities of its genre-intonational transformation. The significant influence of the Christian mystery in the genre-style specificity of the French musical theater of the early twentieth century. Not only the spiritual and aesthetic attitudes of the composer's creativity, but also his epoch, marked by the

quest for French "Catholic revival", connected with the early medieval spiritual and cultural-historical traditions of the «undivided Church» era, were determined, which formed the basis of the Liturgical Movement in France.

Key words: «Our Lady's Juggler» by J. Massenet, the Musical Theater of J. Massenet, miracle, mystery, praise, juggler.

UDK 782.1

MYSTERIOUS-GLORIOUS ASPECTS OF THE FRENCH MUSICAL THEATER OF THE BEGINNING OF THE TWENTIETH CENTURY (ON THE EXAMPLE OF THE «OUR LADY'S JUGGLER» BY J. MASSENET)

Tatarnikova Anzhelika – candidate of pedagogical sciences, doctoral candidate, lecturer at the Department of Theoretical and Applied Cultural Studies of Odessa National Academy of Music named after A.V. Nezhdanova, Odessa

The purpose of the work – the identification of the mysterious and hymnological specifics of the opera by J. Massenet «Our Lady's Juggler» and the peculiarities of its genre-intonational implementation.

The methodological basis of the work is based on the intonation concept of music from the perspective of stylistic, etymological analysis, as well as on interdisciplinary and historical-cultural approaches that allow revealing the spiritual-semantic and poetical-intonational features of the «Our Lady's Juggler» J. Massenet. **The scientific novelty** of the study is determined by the fact that for the first time in the domestic art history generalizations are introduced regarding the mysterious and glorious component of the poetry of the «Our Lady's Juggler» by J. Massenet, which determines not only the spiritual and aesthetic attitudes of the composer's work, but also his era, marked by the quest for the French «Catholic revival». **Conclusions.** The poetry of J. Massenet's opera «Our Lady's Juggler», created at the beginning of the XX th century, was formed at the intersection of the traditions of the French musical theater and the typology of miracle, mystery and their Eastern Christian genesis, thereby revealing both metamorphoses of the composer's spiritual worldview and the search for the French «Catholic revival». The aforementioned was found in the appeal in the opera (through the novel by A. France) to the plot of a medieval legend about Jean – «Our Lady's Juggler», and in the corresponding revival of the traditions of the French medieval spiritual theater, and in the dominant role of the idea of spiritual transformation of the protagonist as a bearer of virtues «Poor in spirit», which significantly distinguishes and distinguishes him from the characters of the European opera of previous eras. The mystery idea of juxtaposing the heavenly and earthly worlds in the opera by J. Massenet, the dominance of a sacred-contemplative tone in it determines an important role in its poetics of the glorious component, which is revealed in the essential role of the semantics of D-dur and B-dur, the intonational language of Gregorianism, including jubilee-figurative type.

Key words: «Our Lady's Juggler» by J. Massenet, the Musical Theater of J. Massenet, miracle, mystery, praise, juggler.

Надійшла до редакції 1.11.2019 р.

УДК 784.001.3

ВОКАЛЬНІ МІНІАТЮРИ Й. С. БАХА В МОДУСІ НАВЧАННЯ СОЛЬНОГО СПІВУ (КРИЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОГО БАХІАНСТВА)

Єрошенко Олена Віталіївна – кандидат мистецтвознавства, доцент, Харківська державна академія культури, м. Харків
orcid.org/0000-0001-8197-0807
elvero1110@gmail.com

Щербіна Інна Василівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань
orcid.org/0000-0003-2515-2468
DOI.org/10.35619/ucpm.vi32.256
mitra5@ukr.net

На основі огляду досягнень бахознавства та тенденцій розвитку традицій зарубіжного й вітчизняного бахіанства обґрунтовується необхідність вивчення вокальних мініатюр Й. С. Баха в контексті вдосконалення вітчизняної вокальної методології. Відзначено дослідження останнього десятиріччя, присвячені проблематиці вокально-художнього виконання творів великого німецького композитора. Виявлені вокальні мініатюри, фонаційно оптимізовані до початкового виховання голосу співака; проведено музичний аналіз (на прикладі «Das walt' mein Gott», BWV 520), який висвітлив безперечно корисність вокальних творів Й. С. Баха для розвитку професійного голосу співака на початковому етапі вокального виховання; обґрунтована необхідність введення пісень Й. С. Баха до педагогічного репертуару вокаліста-початківця.

Ключові слова: І. С. Бах, бахіанство, вокальна музика, сольний спів, вокальна педагогіка.

Постановка проблеми. Внесок Й. С. Баха в розвиток світової музичної культури є безцінним і беззаперечним. Вивченню його творчості присвячено безліч праць видатних учених різних країн